

דף שבועי

בס"ד

פרשת וישלח, תשפ"ד, מספר 1546

עֲזִים מְאֵתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מְאֵתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים

יצחק הרשקוביץ

שכל הבהמות ששלח לו היו בעלי מומים, שלא יקריב מהם קרבן.⁴

הפסוק הנוסף המדובר, "וּמִנְחָתָם וְנִסְפָּהֶם לְפָרִים לְאֵילִים וְלִקְבָשִׁים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם" (במ' כט:לג) מכיל רק שבע מלים, ואילו הפסוק מפרשתנו אכן מכיל שמונה, כפי שדייק השואל את הגאון. ממילא, לפי פירושו הראשון של הטור, אנו נדרשים להביא קורבנות מוסף,⁵ כתוספת לסך הקורבנות הקבוע, כנגד המנחה ששלח יעקב לעשו, והפסוק המלמד על כך מכיל שמונה מילים, וכנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני ישראל. לפי ההסבר השני נמנע יעקב מלאפשר לעשו להשתמש בבהמות כקורבן, והדבר נרמז במ"ם – מום, שהיה בהן. המכנה המשותף לשני הפירושים הוא התמקדותם ברעיון שהמנחה ששלח יעקב לעשו מדמה קורבן (השימוש במילה "מנחה" מרמז לכך גם הוא, כמובן). חידוד זה מובא בתורת ר' חיים ויטאל, בליקוטי תורה שלו:

והנה תמצא במנחה ששלח יעקב לעשו עזים מאתים כו', ח' תיבות רצופין מסיימות במ"ם, הם נגד ח' שרצים שעומדים בקליפה, וכנגדם בקדושה יש ג"כ ח' תיבות מסיימין במ"ם בענין הקרבן: 'תמימים'. ומנחתם ונסכיהם לפרים וכו'. הם נגד ח' מלכים שמלכו בארץ אדום, שלהם שורש בקדושה כנודע. וזהו שרמז יעקב בענין הקליפה באות מ' במנחה, לומר מומי"ן הטיל יעקב בהם, כדי שיפסלו לע"ז ... וכדי שלא תאמר ח"ו שאלו הח' מ"מין אחרים דבקדושה ג"כ רומזים מומין, לזה הקדים בפסוק שלפניו ואמר 'תמימים' ופסק, ומיד ואחר כך פסוק הב' התחיל 'ומנחתם וכו', ובזה יובן למה אותן המ"מין הנרמזים

בילדותי קבלתי מקרובי משפחה יקרים ליום ההולדת את סדרת ספריו של הסופר הנודע מנחם גרליץ ע"ה, בעקבות רבותינו. עד היום חקוק במוחי סיפור אחד מספרים אלה, בכרך על אודות הגאון מוילנה, עמ' 16. לפי המתואר שם, בשנת תפ"ד, בעוד הגאון היה בן שלוש וחצי, נשאלו בבית הכנסת סדרת שאלות במהלך שמחת בית השואבה:¹

ושוב נשאלה שאלה בחלל בית הכנסת: היכן נמצא בחומש פסוק בן שמונה מלים, שכולן מסתיימות באות מ"ם סופית? בעוד הילדים שוקעים במחשבה כדי להשיב, נשמע שוב קולו הדק של אליהו הקטן בן השלש וחצי. הכל הקשיבו, ולהפתעתם שמעו גם הפעם תשובה נכונה ומדויקת מפיו: "בפרשת וישלח מופיע פסוק שכל שמונה מלותיו מסתיימות במ"ם סופית: 'עֲזִים מְאֵתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מְאֵתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים'!" (בר' לב:טו).
אומנם, כשגדלתי גיליתי שהדברים לקוחים מהמסורה² לבר' לב:טו: "ב' פסוק' בתורה". כך ההרחבה בפירוש הטור הקצר:

עזים מאתים – כל הפסוק מסיים במ"ם, וכן פסוק "וּמִנְחָתָם וְנִסְפָּהֶם" (במ' כט:לג) שבשביל הבהמות ששלח לעשו הם תק"ן (=סך הבהמות המנויות בפסוק זה ובבא אחריו הן 550) קרבנות בשנה, וחוי' התמידים כדמפרש בפרשת פנחס (כלומר, זהו חשבון קורבנות המוסף השנתיים), והם ח' ממ"ן, וכנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל.³ ד"א לכך מסיים הכל במ"ם, לפי

4 פירוש שני זה מובא כבר במדרש "שכל טוב" מאת ר' מנחם בן שלמה מרומא, בן המאה ה"ב למניינם.
5 במהדורה נוספת של "ספר חסידים", שניתן למוצאה אצל הרב משה הרשקר, "ספר חסידים לרבנו יהודה החסיד: קטעים של מהדורה ונוסחה חדשה", גנוזות א (תשמ"ד), עמ' קכה-קסב, יש פירוש אחר לרמז זה, בעמ' קנז, ואכמ"ל.

* ד"ר יצחק הרשקוביץ, המחלקה לפילוסופיה יהודית, אוניברסיטת בר-אילן.
1 מנחם גץ (גרליץ), בעקבות רבותינו, כרך שני – הגאון מוילנא, ירושלים תשמ"ב.
2 ראו במקראות גדולות מהד' הכתר, אונ' בר אילן.
3 זמן מלכותם לפני מלך ישראל היה תק"ן שנים, כך המסורת בשם רבנו חננאל (מובאת בפירוש רבנו בחיי על אתר).

האדום האדום הזה, מתקשר מייד לקוראים (וכן כתונת יוסף, שנטבלה בדם השעיר, ואכמ"ל), וכולם מייצרים תמונה עקובה מדם, שמחייבת את יעקב לפעולה מונעת של נטילת יוזמה לשיבוש כוחות ההרס המיתיים של עשו אחיו. הפעולה הקבועה היא שוחד, מתנה שתשכך את תשוקתו הבלתי נלאית של עשו לדם, וכל מה שהוא, עשו, מייצג. תמורת דם אחיו, נעניק לעשו דם אחר. נזיד אדום, כתונת טבולה בדם שעיר (שמנעה את מותו האמיתי של יוסף), נספיג את האדמה בדם ונימנע מלזבוח אותו בגלוי, נשלח את השעיר לעזאזל המדברה (ואגב כך, לשון הזהורית תחליף צבעה). כל אלה מלמדים על תמורות תנ"כיות, גם אם טרגיות וכואבות, שאפשרו לאומה ללכת בדרך הנכונה ההיסטורית, גם אם הייתה זו דרך חתחתים כואבת.

ממילא, בפרק הרה הגורל שבו יעקב מבקש לשוב לארצו, למשפחתו, לכור מחצבתו, עם המשפחה הגרעינית השברירית שלו, שלכאורה אך זה עתה עלתה על דרך המלך (ויעקב עדיין איננו מודע להפתעות הצפויות לו בניסיון לייצב את ביתו, לישב בשלווה), הוא צריך לטפל באתגר הקרוי עשו. בניהול הסיכונים שלו, יעקב מהמר על השוחד, על המנחה, ומנסה למוטט את קן ההתנגדות הראשי לקיומו העתידי כפרט וכאומה. מכאן שפרשנינו לאורך הדורות, בעין רגישה ואוזן קשבת, שמו לב לפירוט הנרחב, הרגישו שמבחינת יעקב אין מדובר במתנה גרידא, אלא מדובר בהכרעה מדוקדקת על הדרך לשכך את זעמו של עשו, את חמת השעיר, ע"י מנחת הדם שתספק את האויב המר. אין טבעי, אם כן, מלהשתמש באירוע זה כבניין אב להתמודדויות דומות על תיקון העולם והבאתו לדרך טובה וישרה.

שאלת הטריטוריה שענה עליה הגאון מווילנה הצעיר מתבררת כסוגיה עמוקה ויסודית, ולא כידענות אקראית מרשימה בלבד. הערת המסורה חושפת את גודל השעה, ואת המבנה המפותל והמורכב של התמודדות עם קשיים ומשברים, בקנה מידה אישי ולאומי.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

במנחת יעקב לעשו כולם באו בפסוק א' ואלו שבקרבו בב' פסוקים.

המבנה ההדדי שמציג רח"ו, של מנחה בקדושה כנגד המנחה לטומאה, מלמד על המתח העצום שהצטבר בנקודה הזו בהיסטוריה, שבה שלח יעקב את המנחה, או שמא נאמר השוחד, לעשו. רח"ו מוסיף את המילה 'תמימים' בסוף הפסוק הקודם לזה שהובא מפרשת פינחס, ובה מבוארת התמימות של הקורבן, כניגוד למום בקורבנות עשו. עלה לנו שבעוד שקורבנות הקדושה תמימים הם, הקורבנות של עשו הינם בעלי מומים.

נעמיק קצת בדברי רח"ו הללו. לדעתו, יעקב לא שלח בהמות בעלות מומים, אלא הוא עצמו הטיל בהם את המומים (שלא כמו במדרש שכל טוב שהוזכר לעיל כמקור הדרשה – "מלמד שכולן היו בעלי מומין, שלא יקריב מהן עשו לע"ז", או בטור שציטט אותו). לאמור, יעקב לא שלח לעשו את הפסולת שבצאנו; הוא שלח לעשו קורבנות שהיו ראויים להקרבה לכתחילה, אך פעל בכל אחד ואחד מהם שיבוש והשחתה. האקטיביות של השחתת הקורבנות לעשו בולטת במיוחד על רקע התוספת המקורית של רח"ו – תמימותם של קורבנות הטהרה שהוריש לנו יעקב. מלכי אדום, ששורשם בקדושה, מייצגים רעיון יסוד בספרות הזהורית, ובפרט במסורת הלוריאנית שרח"ו מביא, וניתן לראותם כסמל ודוגמה להאצלה פגומה שמחייבת תיקון. כאן אנו רואים שהתיקון שיעקב יוזם הוא למעשה השיבוש של אפשרות הפעולה שלהם, של ההחייאה של כוחם בעולם, והשבתתם. מנגד, התיקון הוא למעשה התמימות, אי הפעולה, הותרת הדברים על כנם, וההקרבה לה' של הבהמות בתצורתם הבריאה והשלמה, גופנית, כביטוי עמוק לפנימיות.

אם יתנה הקורא, מה לנו להרחיב ולהעמיק בדרשות מסוג זה, שחורגות מאוד מפרוטו של מקרא? אומנם כן הוא, אולם אין ספק שהבחירה המקראית בפירוט כה נרחב של המנחה של יעקב לעשו חריגה ביותר. מה לי אם הגיש לפניו מאתים עיזים או שלוש מאות, כמה גמלים מיניקות וכמה שוורים? ניתן היה לתאר את המנחה כנדיבה ביותר, בלי לפרט יותר מדי (כפי שניתן למצוא בספר בראשית במנחתו של פרעה לאברהם – בר' יב:טו; במעשר שנתן אברהם למלכיצדק – שם יד:כ; מנחתו של אבימלך לאברהם – שם כ:יב; מתנותיו של עבד אברהם למשפחת רבקה – שם כד:נא ועוד). הפירוט הנרחב, בד בבד עם הנמען הבעייתי, הציתו את דמיונם של פרשנינו, שזיהו כאן כר נוח לעיין בו ולתור בו אחר משמעויות נוספות. זאת ועוד, הפסוק הפותח את הפרשה (בר' לב:ד: "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מְלֶאכִים לְפָנָיו אֶל עֶשָׂו אָחִיו אֲרָצָה שְׂעִיר שָׂדֵה אֲדָוִם") משתמש בלא פחות משלוש מילים לתאר את הכתובת שאליה נשלחים המלאכים וגם המנחה: עשו, שעיר, אדום. פולחן השעירים, שהמקרא מתמודד עימו בצורה חזיתית בספרים נוספים, שהיה קשור בקשר הדוק לדם שניגרו, צף ועולה בדמיוננו מההקדמה הזו.⁶ אף הנזיד,

6 ראו ו' יז:ז: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם אֲשֶׁר הֵם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדוֹרֵתָם". אך בפרק הקודם לו, בתיאור עבודת יום הכיפורים,

משולח השעיר לעזאזל!?. ראו גם דה"ב יא:טו, ועיינו בפירוט רלב"ג שם.